

ФОРМИ НАВЧАННЯ

(лат. *forma* – зовнішній вигляд)

зовнішня характеристика організації навчального процесу з погляду його місця, часу, тривалості, кількості учнів, порядку взаємодії вчителя і учнів

ЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «ФОРМА НАВЧАННЯ»

1. *Загальні форми (системи) організації навчання, що відрізняються за характером взаємодії вчителя та учнів:
індивідуальна, індивідуально-групова, групова (класно-урочна).*
2. *Форми організації навчальної діяльності класу, групи учнів:
урок, семінар, екскурсія, факультатив, предметний гурток тощо.*
3. *Форми навчальної діяльності учнів:
індивідуальна (самостійна), фронтальна, групова.*

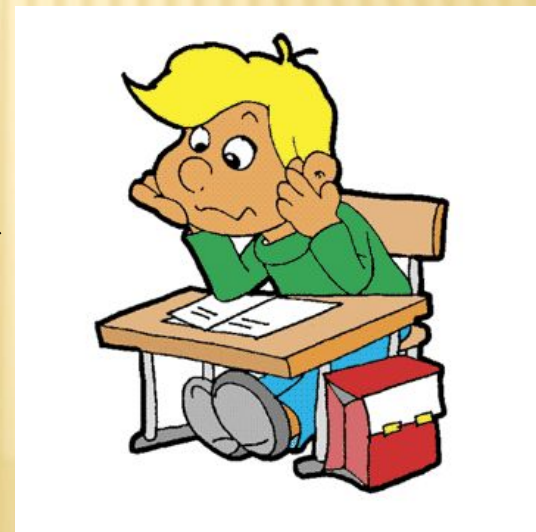
КЛАСИФІКАЦІЯ ФОРМ НАВЧАННЯ

- За кількістю учнів:
індивідуальні і *групові*
- За місцем навчання:
шкільні (урок, факультатив, консультація, предметний гурток тощо) і *позашкільні* (домашня робота, екскурсія).
- За часом навчання:
урочні і *позаурочні* (факультативи, предметні гуртки, вікторини, конкурси, олімпіади, предметні вечори тощо).

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНИХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

Історично першою була *індивідуальна форма навчання*:

учні спілкувалися з учителем сам на сам і виконували всі завдання індивідуально

ІНДИВІДУАЛЬНА ФОРМА НАВЧАННЯ

(до епохи Середньовіччя)

ІНДИВІДУАЛЬНА ФОРМА НАВЧАННЯ

XVIII - XIX ст. – індивідуальне навчання дітей
знаті (дворян) гувернерами

Наш час – реп

ІНДИВІДУАЛЬНА ФОРМА НАВЧАННЯ

Переваги:

- забезпечує можливості для індивідуалізації змісту і темпу навчання
- здійснення систематичного й оперативного контролю за ходом і результатами навчальної діяльності учня

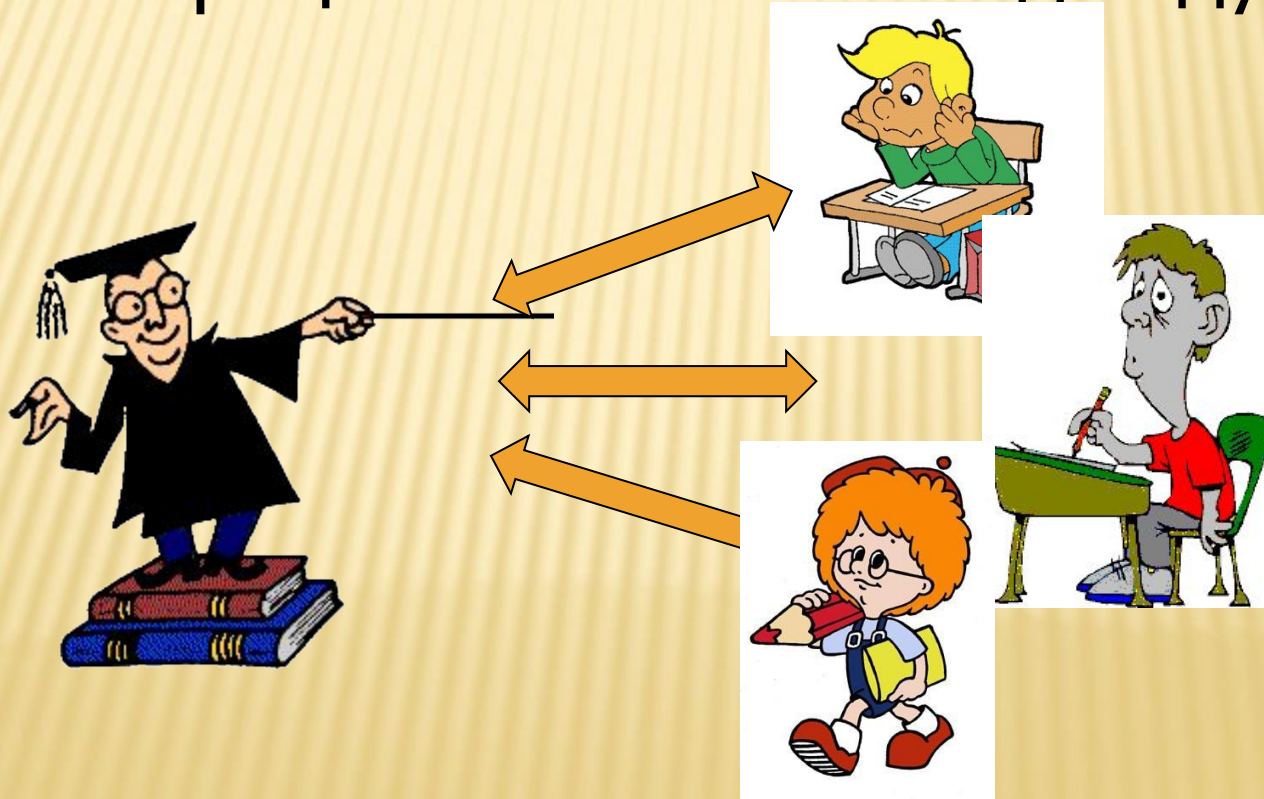
Недоліки:

- неекономічність – потребує великої кількості вчителів,
- унеможлиблює взаємодію учня з іншими дітьми, що стримує пізнавальний розвиток і формування комунікативних умінь.

ІНДИВІДУАЛЬНО-ГРУПОВА ФОРМА НАВЧАННЯ

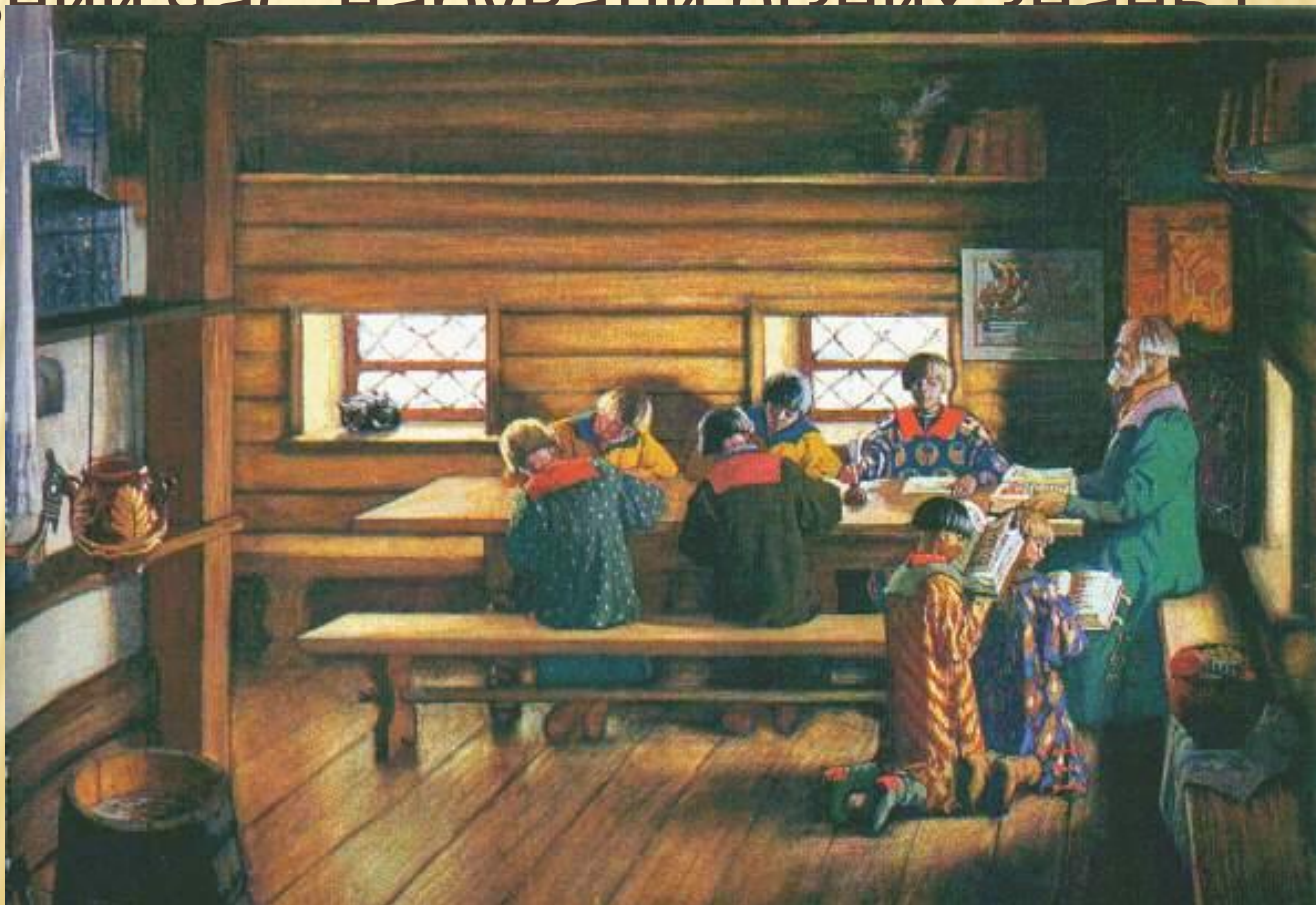
(епоха середньовіччя)

Вчитель займався з групою учнів, які не взаємодіяли між собою: по чергово працював з кожним індивідуально.

ІНДИВІДУАЛЬНО-ГРУПОВА ФОРМА НАВЧАННЯ

Церковно-приходська школа: учні
різного віку, починали навчатися в
різний час, набували різних знань і
ум

ГРУПОВА ФОРМА НАВЧАННЯ

(епоха Відродження)

Вчитель почав займатися зі стабільною групою учнів одного віку, взаємодіючи з усіма одночасно

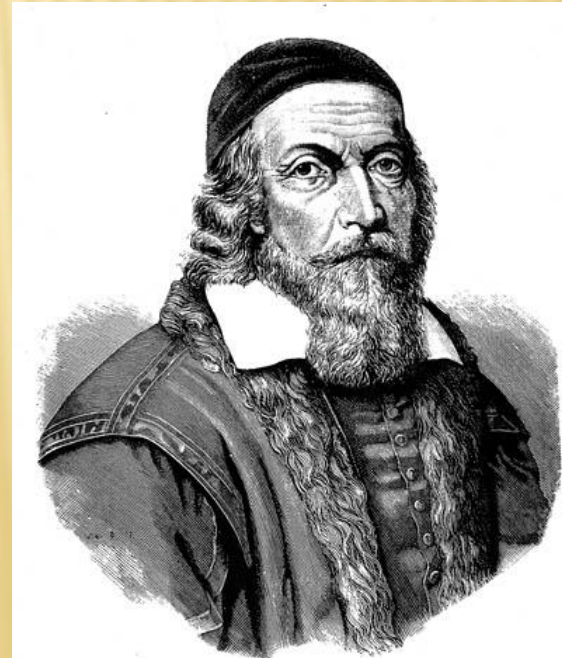
Штурм

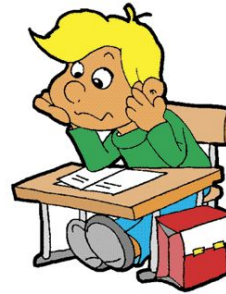
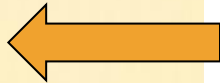
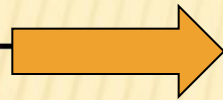
IOHANNES STURMIUS.
Philosoph. Prof. Argent.

Класно-
урочна
система

Коменський

КЛАСНО-УРОЧНА СИСТЕМА

КЛАСНО-УРОЧНА СИСТЕМА

Особливості:

- 1) об'єднання учнів одного віку в стабільні групи – класи;
- 2) одночасна робота всіх учнів класу за єдиним навчальним планом;
- 3) основною одиницею занять є урок, який відводиться для вивчення лише одного предмета;
- 4) обов'язковість занять для всіх учнів;
- 5) наявність розкладу уроків, перерв, єдиного навчального року і канікул.

КЛАСНО-УРОЧНА СИСТЕМА

Переваги:

- чітка організаційна структура
- економічності (один учитель може одночасно навчати досить велику групу учнів)

Недоліки:

- складність індивідуалізації навчання, врахування індивідуальних особливостей учнів (однаковий зміст і темп навчання)

ГРУПОВА ФОРМА НАВЧАННЯ

Белл-ланкастерська система
виникла у кінці XVIII ст. і набула
поширення в англосаксонських
країнах (Англія, США, Індія, Бельгія)

БЕЛЛ-ЛАНКАСТЕРСЬКА СИСТЕМА

Переваги:

- економічність навчання – один вчитель міг навчати 300 і більше дітей одночасно;
- матеріал пояснювався учням на доступному їм рівні, оскільки різниця у віці та інтелектуальному розвитку дітей була не велика;
- система стимулювала моніторів до самоосвіти.

Недоліки:

- відсутність у моніторів необхідних педагогічних знань і умінь,
- низька якість знань учнів.

СПРОБИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КЛАСНО-УРОЧНОЇ СИСТЕМИ

Батавська система (США - початок ХХ ст.)

Навчальний час ділився на дві частини:

1 частина - для проведення звичайних уроків з класом

2 частина - для індивідуальних занять з учнями, які не встигають або бажають глибше оволодіти певними знаннями й уміннями.

СПРОБИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КЛАСНО-УРОЧНОЇ СИСТЕМИ

Мангеймська система

(А. Зіккінгер – м.Мангейм початок ХХ ст.)

Класи формувалися не за віком, а з урахуванням здібностей дітей:

- 1) для здібних учнів
- 2) для середніх учнів
- 3) для слабких учнів
- 4) для розумово відсталих учнів

СПРОБИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КЛАСНО-УРОЧНОЇ СИСТЕМИ

Дальтон-план

(О.Паркхерст – США 1905 р. м. Дальтон)

Основна ідея – пристосувати темп навчання до індивідуальних можливостей кожного учня

- відсутність уроків
- відсутність єдиного розкладу занять
- індивідуальна або групова робота учнів у власному темпі

ДАЛЬТОН-ПЛАН

Переваги:

- пристосування темпу навчання до можливостей учнів
- виховання в учнів ініціативності, самостійності і відповідальності,
- розвиток умінь самостійної діяльності і роботи в групі

Недоліки:

- переоцінка самостійності учнів, недостатня керованість навчального процесу,
- зниження виховної ролі вчителя

СПРОБИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КЛАСНО-УРОЧНОЇ СИСТЕМИ

Система Трампа

(Л. Трамп – США 50-і роки ХХ ст.)

Поєднання трьох форм навчальної взаємодії вчителя з учнями:

- 1) лекційні заняття для великих груп учнів від 100 до 1500 осіб (40%)
- 2) робота з групами учнів по 10-15 осіб (20%)
- 3) індивідуальна робота (40%)

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ І ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НАВЧАННЯ

Індивідуалізація – це врахування в процесі навчання індивідуальних особливостей учнів у всіх його формах і методах.

- ▣ *індивідуалізація процесу навчання:* форм, методів і прийомів
- ▣ *індивідуалізація змісту освіти:* створення різних навчальних планів, програм, посібників
- ▣ *індивідуалізація шкільної системи:* створення різноманітних типів шкіл і класів

ШЛЯХИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

1. **Диференціація** навчання – створення на основі певних критеріїв (інтересів, схильностей, здібностей, прогнозованої професії) гомогенних (однорідних) груп учнів (класів, шкіл) для їх навчання за відмінними навчальними планами і програмами.
 - 1) профільні і спеціалізовані школи, класи з поглибленим вивченням окремих предметів;
 - 2) школи та класи для дітей із затримками розумового розвитку, класи вирівнювання;
 - 3) профільна диференціація: на старшому ступені школа розгалужується на окремі напрями (гуманітарний, фізико-технічний, природничий);
 - 4) до обов'язкових предметів додаються предмети за вибором.

ШЛЯХИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

- ~~2. Внутрікласна індивідуалізація навчання -~~
врахування індивідуальних особливостей учнів здійснюється під час уроків
3. Проходження навчального курсу в індивідуальному темпі

Ретардація - уповільнення темпу навчання:

- повторення курсу,
- навчання у спеціальних школах (для дітей із розладами слуху і зору, олігофренів та ін.)
- пізніший прийом до школи дітей з низькою шкільною зрілістю

ШЛЯХИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

3. Проходження навчального курсу в індивідуальному темпі

Акселерація - пришвидшення темпу навчання:

- ранній прийом до школи;
- перестрибування через клас;
- формування шкіл і класів із прискореним навчанням;
- випередження з окремих предметів або груп предметів;
- попереднє вивчення певних навчальних курсів вищої школи.

УРОК, ЙОГО ТИПИ І СТРУКТУРА

Урок – обмежений у часі організаційний елемент навчального процесу, функція якого полягає у досягненні завершені, але часткової дидактичної мети.

ТИПИ УРОКУ

За дидактичною метою:

- 1) уроки вивчення нового матеріалу;
- 2) уроки вдосконалення знань, умінь і навичок;
- 3) уроки узагальнення і систематизації;
- 4) уроки контролю і корекції знань, умінь і навичок;
- 5) комбіновані уроки.

СТРУКТУРА УРОКУ

Дві підструктури

□ постійна дидактична:

1. *Актуалізація* опорних знань і способів дій учнів.
2. *Формування* нових понять і способів дій.
3. *Застосування* – формування вмінь і навичок.

□ варіативна методична:

різноманітні види діяльності вчителя і учнів:
розповідь, вправа, читання тексту, бесіда
тощо.

СТРУКТУРА КОМБІНОВАНОГО УРОКУ

1. Організація учнів (1-3 хв.)
2. Перевірка домашнього завдання, повторення раніше вивченого матеріалу
3. Повідомлення теми і мети уроку, мотивація учіння.
4. Актуалізація опорних знань.
5. Вивчення нового матеріалу.
6. Закріплення вивченого (застосування знань і умінь на практиці).
7. Підведення підсумків уроку і повідомлення домашнього завдання.

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОЦІ

1. **Фронтальна (загальнокласна)** - виконання всіма учнями класу під безпосереднім керівництвом вчителя спільного завдання

ФРОНТАЛЬНА ФОРМА НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Недоліки:

- не дозволяє повною мірою враховувати індивідуальні особливості учнів,
- не забезпечує достатніх умов для навчального спілкування школярів (воно можливе лише з дозволу вчителя, за його ініціативою і в незначній мірі).

Переваги:

- економне використання часу

2. ІНДИВІДУАЛЬНА ФОРМА НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- самостійне виконання навчальних завдань учнем: розв'язування задачі, виконання вправи, контрольної роботи, написання твору, диктанту...

ІНДИВІДУАЛЬНА ФОРМА НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Недоліки:

- учень ізольовано сприймає, осмислює і засвоює навчальний матеріал, його зусилля не узгоджуються із зусиллями інших,
- недостатньо сприяє розвитку комунікативних умінь учнів.

Переваги:

- забезпечує активну роботу кожного учня в посильному темпі,
- диференціює завдання.

ГРУПОВА ФОРМА НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

- робота у групах чисельністю до 4-5 осіб, які складаються з різних або однакових за успішністю учнів

ГРУПОВА ФОРМА НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Переваги:

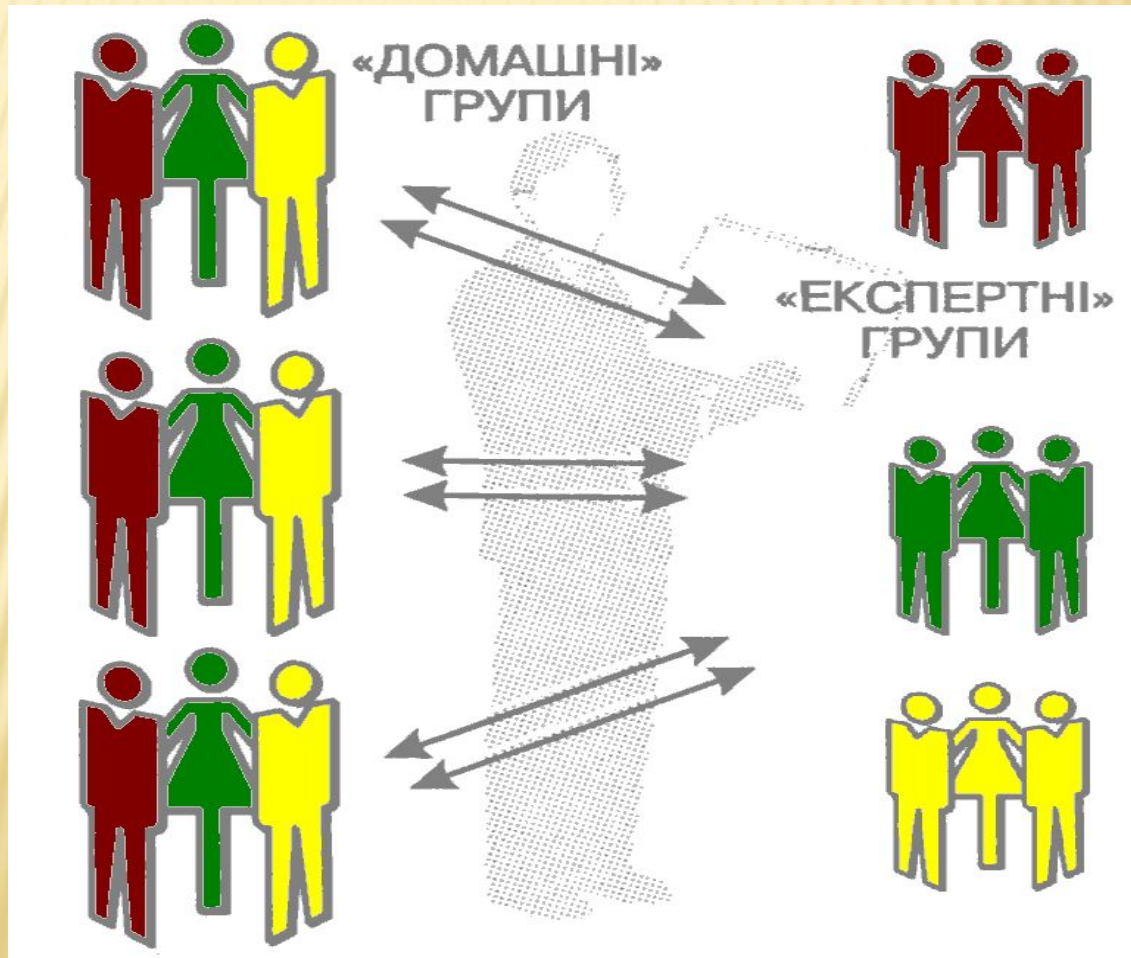
- дозволяє реалізувати природне прагнення учнів до спілкування
- учні набувають знань не лише з підручників та від учителів, а й один від одного: менш здібні учні отримують допомогу сильніших, сильніші, навчаючи інших, розвивають свої здібності
- активізує пізнавальну і мовленнєву діяльність учнів

СПОСОБИ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. *Однорідна*: усі групи виконують одне й те ж завдання.
2. *Диференційована*: різні групи виконують різні завдання.
3. *Кооперативна*: кожна група працює над виконанням частини спільного для всього класу завдання.
4. *Парна*: учні працюють по двоє.
5. *Індивідуально-групова*: групове завдання розподіляється між членами групи.

ДЖИГСО (АНГЛ. JIGSAW – «ПИЛКА», «НОЖІВКА»)

Робота учнів нагадує рух пилки – окремі учні виконують частину загальної роботи

СПОСОБИ СТВОРЕННЯ ГРУП

1. За бажанням: «Розділіться на групи по двоє (троє, четверо...)»
2. Випадковим чином: жеребкування; об'єднання тих, хто сидить поруч (в одному ряді, на одній половині класу); за допомогою «фантів» і т.д.
3. За певною ознакою: першою буквою імені (голосна – приголосна), порою року дня народження (на чотири групи), за кольором очей (карі, сіро-блакитні, зелені) і т.д.

СПОСОБИ СТВОРЕННЯ ГРУП

4. На вибір «лідера».

5. На вибір педагога: об'єднати учнів зі схожими інтелектуальними можливостями, темпом роботи, або, навпаки, створити рівні за силою команди.

TECT

1. В якому хронологічному порядку змінювалися загальні форми організації навчання:

1) індивідуально-групова – групова – індивідуальна;

2) індивідуальна – групова – індивідуально-групова;

3) групова – індивідуальна – індивідуально-групова;

4) індивідуально-групова – індивідуальна – групова?

2. У чому полягала суть белланкастерської системи навчання:

- 1) вчитель працював з кожним учнем індивідуально,
- 2) вчитель спочатку навчав сильніших учнів, які потім передавали засвоєний матеріал іншим учням,
- 3) вчитель займався з групою учнів різного віку, кожен з яких працював самостійно,
- 4) вчитель працював зі стабільною групою учнів одного віку.

3. Форма індивідуалізації навчання, коли учні, схожі за певними індивідуальними особливостями, об'єднуються в групи для окремого навчання, називається:

- 1) інтеграцією,
- 2) ретардацією,
- 3) акселерацією,
- 4) диференціацією.

4. Елементи соціального середовища, які не є безпосередньо дотичними до дитини:
вони чинять опосередкований вплив на розвиток (робота батьків, громадські організації, діяльність різних соціальних інститутів)?

- 1) екзосистема,
- 2) мезосистема,
- 3) макросистема,
- 4) мікросистема.

□ 5. Учням повідомляється "готова",
~~систематизована інформація; нові знання~~
спочатку повідомляються учням і лише
після цього застосовуються ними на
практиці – це ознаки методу навчання:

- 1) пояснювально-ілюстративного,
- 2) Проблемного викладу,
- 3) репродуктивного,
- 4) евристичного.

6. Розвитком керують внутрішні сили дозрівання, а вплив соціокультурних умов і виховання – незначний. Розвиток відбувається на основі незмінної, універсальної схеми, яка не залежить від соціокультурного оточення. Можливості виховання обмежені - такий підхід характерний для

- А) соціогенетичних теорій розвитку особистості;
- Б) біогенетичних теорій розвитку;
- В) персоналістичних теорій розвитку;
- Г) теорії конфронтації двох факторів.

7. Недооцінка значення теоретичних знань у навчанні, перебільшення ролі випадкових інтересів дітей при відборі змісту навчального матеріалу характерні для педоцентричної системи навчання

ТАК чи НІ

8. Яку формальну ступінь навчання за Й.Гербартом пропущено: ясність, асоціація, застосування.

А) методика;

Б) теорія;

В) класифікація;

Г) узагальнення.